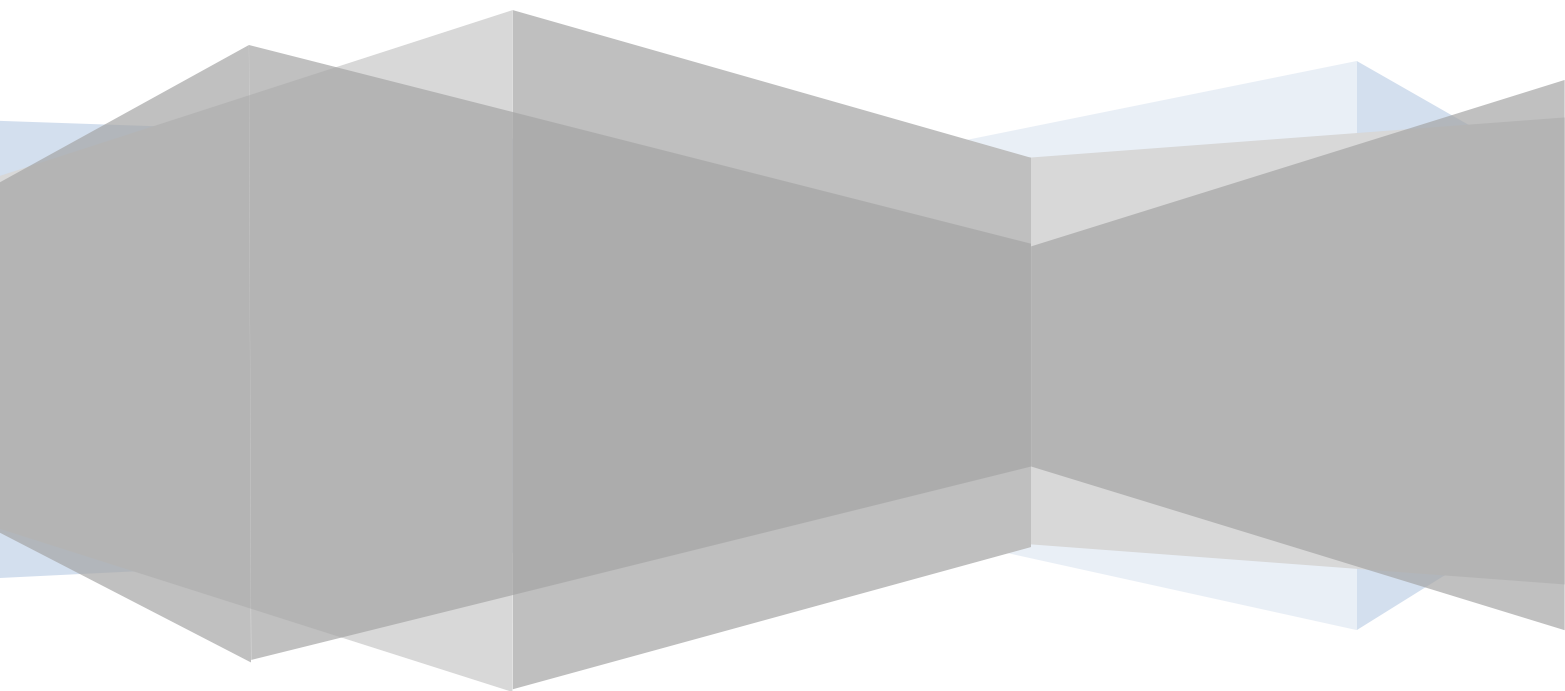

Pestprotocol St-Jorisschool

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

Hoofdstuk 1: Pesten

- 1.1 Wat is pesten en wat zijn signalen? 4
- 1.2 Wat is digitaal pesten?
- 1.3 Welke rollen onderscheiden we bij pesten?

Hoofdstuk 2: Preventie 8

- 2.1 Wat doet de St-Jorisschool aan preventie?
- 2.2 Kwink: SEL lessen
- 2.3 ZIEN/Sociogram

Hoofdstuk 3: Stappenplannen 15

- 3.1 Stappenplan met supportgroep
- 3.2 Stappenplan zonder supportgroep
- 3.3 Hulp aan pester/gepeste en ouders
- 3.4 Welke problemen kun je verwachten bij de aanpak van pesten?
- 3.5 Monitoring

Hoofdstuk 4: Ouders 21

- 4.1 Adviezen voor ouders
- 4.2 Contactpersonen

Bijlagen

Voorwoord

Voorkomen is beter dan genezen....

Natuurlijk is het beter om het pesten te voorkomen door het scheppen van een goed pedagogisch klimaat. Daar gaat dan ook in eerste instantie de aandacht naar uit. De leerkrachten bevorderen deze ontwikkeling door het scheppen van een veilig klimaat en een prettige werksfeer in de klas en op het schoolplein.

Helaas biedt dit soms onvoldoende veiligheid waardoor de pedagogische structuur en veiligheid worden aangetast waardoor pestgedrag ontstaat. Een leerling kan in de knoop komen met zijn schoolomgeving en de ongeschreven regels van de leerkracht bieden dan onvoldoende veiligheid. De leerkracht moet inzien dat er een ernstig probleem in zijn/haar groep is. In een dergelijk geval is ingrijpen van het grootste belang.

Dit pestprotocol is een vastgelegde wijze waarop de St-Jorisschool pesten tracht te voorkomen en welke stappen we (kunnen) ondernemen wanneer pestgedrag toch voorkomt. Omdat kinderen en situaties verschillend zijn kan er gekozen worden uit verschillende aanpakken. Bij elke aanpak is het belangrijk dat er verslag vastgelegd wordt in Parnassys. Het biedt alle betrokkenen duidelijkheid over de impact, ernst en aanpak van dit ongewenste gedrag.

Hoofdstuk 1: Pesten

1.1 Wat is pesten?

Verschil tussen plagen en pesten

We spreken van plagen als de kinderen aan elkaar gewaagd zijn: de ene keer doet de een iets onaardigs, een volgende keer is het de ander. Het is een spelletje, niet altijd leuk, maar nooit echt bedreigend. Door elkaar te plagen leren kinderen om met conflicten om te gaan. Het hoort bij het groot worden.

Pesten is wel bedreigend. En het gebeurt niet zomaar een keer, maar iedere dag weer, soms een jaar of langer achter elkaar.

Bij pesten wordt een slachtoffer uitgezocht om de baas te spelen op een heel bedreigende manier. De pestkop misbruikt zijn macht: het slachtoffer wordt geslagen, uitgescholden, vernederd, gekleineerd. Vaak is er een groepje kinderen dat meedoet met de pestkop. Dit zijn de meelopers. Naast deze openlijke vormen van pesten komen ook vormen van pesten voor die niet zichtbaar zijn. Bijvoorbeeld als een kind altijd wordt buitengesloten, nooit ergens aan mee mag doen, op geen enkel feestje wordt uitgenodigd, etc.

(Van Overveld, 2012) definieert pesten als volgt "Pesten is de herhaalde en intentionele agressie van sterkeren tegenover zwakkeren in de groep."

Redenen om gepest te worden zijn anders praten, slim zijn, het uiterlijk, een ander geloof, etc. Pestslachtoffers hebben het probleem dat ze weinig aansluiting hebben bij leeftijdsgenoten. Jongens pesten in fysieke zin meer dan meisjes. Het pestgedrag bij meisjes uit zich in jennen, roddelen en sociaal uitsluiten. Het pesten door meisjes komt steeds vaker voor.

Signalen van pesten:

- Vaak alleen staan in de pauze;
- Tijdens de pauze bij de pleinwacht gaan staan;
- Een spel is 'toevallig' steeds net begonnen als hij/zij erbij komt;
- Vaak alleen met jongere kinderen spelen;
- Niet naar buiten willen op school;
- Zuchten, steunen, piepen van andere kinderen als het betreffende kind een idee oppert dat wel geaccepteerd zou worden indien een ander kind dat idee aangedragen zou hebben;
- Veel geroddel in de groep;
- Een bijnaam;
- Briefjes doorgeven in de klas;
- Opmerkingen over het uiterlijk, andere cultuur, etc.;
- Als andere kinderen negatiever reageren op een fout van het kind dan dat ze doen bij hun andere klasgenoten;
- Bepaalde kleren niet aan willen naar school, de club of....;
- Het kind is gauw boos of prikkelbaar;
- Het kind wil niet meer buiten spelen en sluit zich op in huis;
- Het kind wordt niet (meer) uitgenodigd op partijtjes van klasgenoten.

1.2 Wat is digitaal pesten?

Digitaal pesten is een vorm van pesten en is een groeiend probleem. Op het internet kan men een andere identiteit aannemen of volledig anoniem blijven. Daders zijn hierdoor

moeilijk aan te pakken. Daarnaast is de drempel laag om agressieve en harde taal te gebruiken vanwege het gebrek aan face-to-face contact. De volgende vormen van digitaal pesten komen het meest voor:

- Schelden via sociale media;
- Opzettelijk virussen versturen;
- E-mailbommen;
- Ongevraagd verspreiden van foto's of filmpjes;
- Hacken en kraken van profielen;
- Privacyschending.

De volgende stappen dienen in het geval van digitaal pesten te worden gevolgd:

1. Neem het signalement serieus.
2. Ga in gesprek met de gepeste leerling en probeer tips te geven (adviseer bijvoorbeeld dader te blokkeren).
3. Spoor de dader(s) op. De identiteit van de dader kan achterhaald worden aan de hand van zijn kwalijke uitlatingen op het internet. Adviseer om zoveel mogelijk bewijsmateriaal te verzamelen (bijvoorbeeld het uitprinten van berichten). In deze berichten kunnen aanwijzingen staan over wie de dader is. Wanneer het pesten op school gebeurt kan dit in samenwerking met het systeembeheer worden opgespoord/ achterhaald. De stijl van het bericht en eventuele taalfouten kunnen de identiteit van de dader verraden. Wellicht kan de dader ook gevonden worden door in de klas te praten over wat er is voorgevallen.
4. Maak de dader duidelijk dat hij zich schuldig maakt aan een ernstig feit.
5. Neem contact op met de ouders/ verzorgers van de dader en met de ouders/ verzorgers van de gepeste leerling. Breng hen op de hoogte van wat er speelt en welke maatregelen zij kunnen treffen. Verwijs de ouders eventueel door naar het gratis nummer 0800-5010, naar de website www.mijnkindonline.nl of naar www.meldknop.nl voor nadere informatie.
6. Het is belangrijk om de leerlingen te blijven volgen. Is het digitale pesten daadwerkelijk gestopt?
7. Wanneer het digitale pesten doorgaat kan in overleg met de leerling en zijn ouders aangifte gedaan worden bij de politie.

1.3 Welke rollen onderscheiden we?

Het gepeste kind

Sommige kinderen hebben een grotere kans om gepest te worden dan anderen. Dat kan komen door uiterlijke kenmerken, maar het heeft vaker te maken met vertoond gedrag, wijze waarop gevoelens worden beleefd en de manier waarop dat geuit wordt. Uit onderzoek blijkt dat kinderen gepest worden in situaties waarin pesters al de kans krijgen om een slachtoffer "te pakken" te nemen. Er is dan al sprake van een onveilige situatie, waarbinnen een pester zich kan manifesteren en zich daarin ook nog verder kan ontwikkelen. Kinderen die gepest worden doen vaak andere dingen dan de meeste leeftijdgenoten in hun omgeving. Ze spelen een ander instrument, doen aan een andere sport of zitten op een ander clubje. Ze zijn goed in vakgebieden of juist niet goed. Er zijn helaas aanleidingen genoeg om door anderen gepest te worden mits de pesters daar de kans voor krijgen vanuit de situatie.

Veel kinderen die worden gepest hebben een beperkte weerbaarheid. Ze zijn niet in staat daadwerkelijk actie te ondernemen tegen de pestkoppen en stralen dat dan ook uit naar hun kwelgeesten. Vaak zijn ze angstig en onzeker in een groep, ze durven weinig of niets te zeggen, omdat ze bang zijn om uitgelachen te worden. Deze angst en onzekerheid worden verder versterkt door het ondervonden pestgedrag, waardoor het gepeste kind in een vicieuze cirkel komt waar het zonder hulp zeker niet uitkomt.

Gepeste kinderen voelen zich vaak eenzaam, hebben in hun gepeste omgeving geen vrienden om op terug te vallen en kunnen soms beter met volwassenen opschieten dan met hun leeftijdgenoten. Jongens die worden gepest horen bijna nooit tot de motorisch beter ontwikkelde kinderen.

De pesters

Kinderen die pesten zijn vaak juist fysiek wel de sterksten uit de groep. Ze kunnen zich permitteren zich agressiever op te stellen en ze reageren dan ook met dreiging van geweld of de indirecte inzet van geweld. Pesters lijken in eerste instantie populair te zijn in de klas, maar ze dwingen hun populariteit in de groep af door te laten zien hoe sterk ze zijn en wat ze allemaal durven.

Met het vertoonde pestgedrag gaat ze dat gemakkelijk af en ze krijgen andere kinderen mee bij het gedrag naar een slachtoffer. Pesters hebben ook feilloos in de gaten welke kinderen gemakkelijk aan te pakken zijn en als ze zich al vergissen, gaan ze direct op zoek naar een volgend slachtoffer. De zwijgende meerderheid en potentiële meelopers krijgen een keuze die onuitgesproken wordt opgelegd en die aan duidelijkheid niet te wensen overlaat: Je bent voor of je bent tegen me. Hier gaat een grote dreiging uit naar de gezamenlijke omgeving van pester en slachtoffer.

Alles is immers beter dan door de "machtige pester" zelf gepest te worden. De pesters stralen juist deze dreigende zekerheid met verve uit. Ze overtreden bewust regels en hebben vaak de vaardigheden ontwikkeld met hun daden weg te komen.

Het komt ook regelmatig voor dat de pester een kind is dat in een andere situatie zelf slachtoffer is of was. Om te voorkomen weer het mikpunt van pesten te worden, kan een kind zich in een andere omgeving dan die van zijn slachtofferrol als pester gaan opstellen en manifesteren. "Laten pesten doet pesten".

Het pestgedrag van meisjes uit zich doorgaans anders dan het pestgedrag van jongens. Ze pesten meer met woorden, maken opmerkingen of sluiten kinderen buiten. Het pesten heeft vaker met groepsvorming (er wel/niet bij horen) te maken. Fysiek geweld komt minder vaak bij meisjes voor.

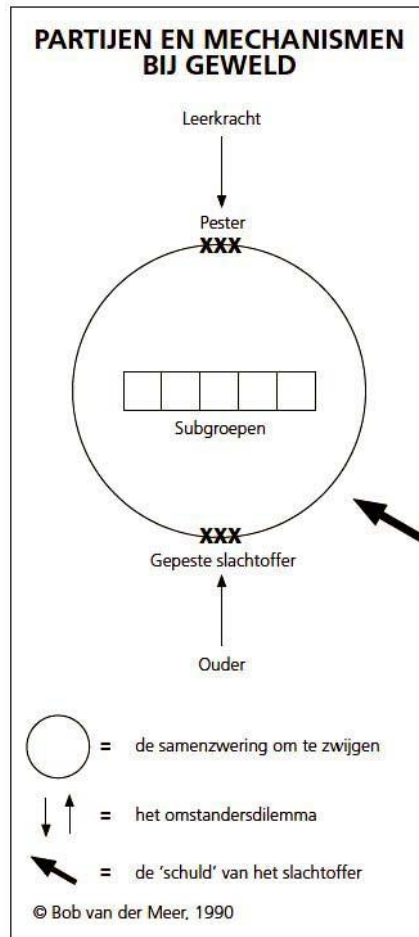
Ook pesters hebben op termijn last van hun pestgedrag. Door hun verkeerde en vooral beperkte sociale vaardigheden hebben ze vaak moeite om vriendjes op lange termijn te maken en een vriendschap op te bouwen en te onderhouden op andere gronden dan die van macht. Pesters maken een abnormale sociale ontwikkeling door met alle gevolgen van dien voor de pester zelf.

De meelopers en de andere kinderen

De meeste kinderen zijn niet direct betrokken bij pesten in de direct actieve rol van pester. Sommige kinderen behouden enige afstand en andere kinderen doen incidenteel mee. Dit zijn de zogenaamde "meelopers". Er zijn ook kinderen die niet merken dat er gepest wordt, of er zijn kinderen die niet willen weten dat er gepest wordt in hun directe (school) omgeving.

Het specifieke kenmerk van een meeloper is de grote angst om zelf in een slachtofferrol terecht te komen. Het kan ook zijn dat meelopers stoer gedrag wel interessant vinden en denken daardoor in populariteit mee te liften met de pester in kwestie.

Kinderen die pestgedrag signaleren en dit bij de leerkracht melden vervullen een belangrijke rol. Ook de ouders kunnen een belangrijke rol spelen. Ouders van kinderen die gepest worden en die dit probleem met de school willen bespreken, zijn natuurlijk altijd emotioneel bij het onderwerp betrokken. De gevoelde onmacht bij deze ouders wordt door hen sterk ervaren en is niet altijd een goede leidraad tot een rationeel handelen. De ouder wil maar een ding en dat is dat het pestgedrag ogenblikkelijk stopt. Ouders van kinderen die betrokken, kunnen meer zijn ze beter in staat om kind dat er iets aan het Dit is ook in het belang ontwikkeling van hun omgeving van een kind zelf ook last van een de groep of de klas.

niet direct bij het pesten zijn afstand nemen. Daardoor duidelijk te maken aan hun pesten gedaan moet worden. van de opvoeding en eigen kind. Als er in de gepest wordt, heeft het kind onveilige, onprettige sfeer in

Hoofdstuk 2: Preventie

2.1: Wat doet de St-Jorisschool aan preventie?

Op de St-Jorisschool wordt preventie erg belangrijk gevonden. De preventiemaatregelen zijn weggezet onder verschillende niveaus:

- Niveau 1: Algemeen leefkwaliteitsbevorderend klimaat
- Niveau 2: Algemene preventiemaatregelen
- Niveau 3: Specifieke preventiemaatregelen
- Niveau 4: Curatieve maatregelen (beschreven in hoofdstuk 3)

Niveau 1: algemeen leefkwaliteitsbevorderend klimaat

Er worden maatregelen getroffen om de leef kwaliteit van de school voor alle leerlingen, leerkrachten en ouders te verbeteren. Het is een actieve en positieve strategie van het creëren van een prettige leeromgeving, bevorderen van het welzijn en het positief omgaan met elkaar. Het vertrekpunt is niet vanuit een probleem ontstaan (Deklerck & Van Overveld, 2011).

Op de St-Jorisschool word(t)(en):

- Samen school- en klassenregels (gedragsverwachtingen) opgesteld, hoe gaan we met elkaar om?;
- Elke leerkracht bespreekt aan het begin van het schooljaar met de leerlingen de algemene schoolregels:
 - Gedraag je zo dat iedereen het fijn vindt op school
 - Je wilt het, je probeert het, je kunt het
 - Iedereen hoort erbij
- Na ongeveer 3 weken wordt een gezamenlijke bijeenkomst georganiseerd in de Ridderzaal. Tijdens deze bijeenkomst ligt de nadruk op hoe we met elkaar willen omgaan. Van iedere (jaar)groep zet één leerling een handtekening onder de schoolregels. Ook een ouder namens alle ouders en een leerkracht namens het team zetten hieronder een handtekening.
- De betrokkenheid tussen leerkracht en leerling versterkt;
- Het inzicht in onderlinge relaties in de klas vergroot;
- Ouders betrokken bij school;(Van der Ploeg, 2009)
- Goed klassenmanagement ingezet;
- Korte duidelijke instructies gegeven;
- Gedragsverwachtingen geoefend;
- Geen macht gebruikt, de leerlingen wordt altijd een keuze gegeven, met eventuele consequenties.

Niveau 2: algemene preventiemaatregelen

Het gaat om directe preventie. Er wordt ingespeeld op beschermende factoren, met als doel om op indirecte wijze problemen te voorkomen en preventief te werken. Het uitgangspunt is om een klimaat te scheppen waarin probleemgedrag bestreden of voorkomen wordt. Het uitgangspunt is een probleem, waarbij gestreefd wordt naar een preventief doel en effect. Hierbij worden de antwoorden op het negatieve gedrag positief geformuleerd (Deklerck & van Overveld, 2011).

Op de St-Jorisschool word(t)(en):

- ontspanningsoefeningen ingezet;
- energizers ingezet;
- gewerkt aan sociale vaardigheden;
- schoolbreed de seo methode Kwink ingezet;

Niveau 3: specifieke preventiemaatregelen

Op niveau 3 zijn de maatregelen bedoeld om specifieke problemen te voorkomen, bijvoorbeeld spijbelen en pesten. De maatregelen richten zich op risico- of probleemsituaties. De antwoorden op de problemen zijn probleemgericht, bijvoorbeeld het dreigen met strenge straffen. (Deklerck & van Overveld, 2011)

Voorbeelden:

- Antipestprotocol
- Gedragsfunctieanalyse (Krab) gebruiken;
- Indien de leerkracht aanleiding daar toe ziet, besteedt hij of zij expliciet aandacht aan pestgedrag in een groepsgesprek. Daarnaast geeft de leerkracht wekelijks les uit de SEO methode Kwink.
- Feedbackkring

Niveau 4: Curatieve maatregelen

Het probleem is al voltrokken. De aanpak richt zich op het onmiddellijk stopzetten en curatie van het probleem, bijvoorbeeld het ingrijpen van vechtpartijen. Het is erg belangrijk om het behoud en herstel van de samenlevingskwaliteit niet te vergeten. De maatregelen hebben een curatief of remediërend doel. Er is sprake van indirecte preventie (Deklerck & van Overveld, 2011).

Voorbeelden:

- Incidentenregistratie;
- Time-out; zie beleidsstuk time-out
- Gesprekken met leerlingen en ouders (Deklerck & van Overveld, 2011).
- Feedbackkring

2.2 Kwink: SEL lessen

Iedere week schenkt de leerkracht aandacht aan sociaal emotioneel leren (SEL). De St-Jorisschool gebruikt hiervoor de methode Kwink. Kwink is een online methode voor

sociaal-emotioneel leren (SEL). Inclusief burgerschap en mediawijsheid. De methode is voor groep 1 t/m 8 van het primair onderwijs. Kwink biedt een doordacht SEL-programma, gebaseerd op de laatste wetenschappelijke inzichten.

De definitie van sociaal-emotioneel leren is: het ontwikkelproces waarmee je fundamentele levensvaardigheden (SEL-competenties) verwerft zodat we onszelf, onze vriendschappen en ons werk effectief en moreel verantwoord kunnen vormgeven. Gedragsdeskundigen stellen: 'Het systematisch aanleren van SEL-competenties (levensvaardigheden) draagt wezenlijk bij aan een veilige leer- en leefomgeving.' Ze doelen daarmee op deze vijf competenties.

Kwink is gericht op preventie (van bijvoorbeeld pesten op school) en de kracht van een veilige groep. Om tot een veilige groep te kunnen komen is de groepsvorming erg belangrijk. De lessen van Kwink zijn ontwikkeld op basis van deze fasen binnen de groep.

De fasen binnen groepsvorming

Forming (oriëntatiefase):

Forming begint op de eerste schooldag. Deze dag(en) staan in het teken van kennismaking en oriëntatie.

Kennismaking:

- Wat zijn de voorwaarden om bij de groep te horen?
- Wie hoort wel/niet bij de groep?
- Mag ik hier mezelf zijn?
- Welk gedrag wordt wel/niet geaccepteerd?

Oriëntatie:

- Hoe laat gaan we buitenspelen?
- Wat zijn de regels die gelden bij....?
- Waar zit ik in de klas?
- Waar liggen de materialen?

Klassen die elkaar goed kennen hebben maar één dag nodig voor forming. Klassen die elkaar nog niet goed kennen hebben hiervoor meerdere dagen nodig. (Van Overveld, 2012)

In deze fase hebben de leerlingen een leerkracht nodig die:

- leerlingen met elkaar in gesprek brengt;
- ondersteuning biedt bij het ontdekken van leer- en leefomgeving;
- ervoor zorgt dat de leerlingen het gevoel hebben dat ze erbij horen. (Van Overveld, 2012)

Norming (regelfase):

Bij norming staan de normen, regels en gedragsverwachtingen centraal. Hoe gaan we met elkaar om? Daarom is het belangrijk dat in de eerste schoolweek de regels uitgebreid aan bod komen. Er zijn algemene schoolregels. Een voorbeeld hiervan is: 'We zijn aardig voor elkaar. De algemene schoolregels worden in de klas verder uitgewerkt in klassenregels. De regels worden positief geformuleerd. De regel: 'We zijn aardig voor elkaar.' wordt dan verder uitgediept in bijvoorbeeld:

- We laten elkaar uitspreken
 - We luisteren goed naar elkaar
 - We komen voor elkaar op.
- (Van Overveld, 2012)

In deze fase hebben de leerlingen een leerkracht nodig die:

- ervoor zorgt dat de leer- en leefomgeving veilig is;
- duidelijk is;
- de regels en gedragsverwachtingen toelicht en inoefent. (Van Overveld, 2012)

Storming (conflictfase):

In deze fase vindt er een sociale strijd in de klas plaats. Leerlingen proberen om op een zo hoog mogelijke plek van de pikorde te komen. De leerkracht is de formele leider van de groep. Leerlingen die door hun gedrag, houding of taalgebruik profileren, zijn de informele leiders. Wanneer een informele leider een sociale leider is, heeft dit een positief effect op de groep. Een leider die dwars of agressief is kan ervoor zorgen dat er problemen in de gezagsverhoudingen ontstaan. Wanneer de leerkracht niet in staat is om goed met deze gezagscrisis om te gaan, kan dit een negatief effect hebben op de fase van performing. Tijdens storming komen de meeste conflicten voor. De leerlingen moeten in deze fase leren omgaan met tegenstrijdige belangen. (Van Overveld, 2012)

Het is goed om verschillen onderling te delen en te vieren. Hierdoor leren ze omgaan met tegenstrijdige belangen.

In deze fase hebben de leerlingen een leerkracht nodig die:

- hulp biedt bij het bepalen van ieders positie in de groep;
- aandacht besteedt aan het omgaan met elkaar en omgaan met conflictsituaties;
- preventief activiteiten inzet om pestgedrag te voorkomen;
- bespreekt en inoefent hoe je respectvol met elkaar omgaat;
- bespreekt dat meningen en karakters mogen verschillen. (Van Overveld, 2012)

Performing (productiviteitsfase):

Rond de herfstvakantie zal de groep een positieve groep moeten zijn. Er heerst een basisrust. De rollen staan vast en de onderlinge verhoudingen zijn in balans. De leerlingen kunnen over het algemeen prettig met elkaar samenwerken. Er heerst een leerklimaat waarin leerlingen met en van elkaar willen leren. (Van Overveld, 2012)

In deze fase hebben de leerlingen een leerkracht nodig die:

- samenwerkingsopdrachten organiseert;
- de talenten van ieder kind gebruikt voor verdere ontwikkeling. (Van Overveld, 2012)

Adjourning (einde van de groep):

De groep is er zich van bewust dat het schooljaar er bijna op zit. Dit is het meest merkbaar bij de leerlingen van groep 8. Ze zijn vaak niet meer te motiveren na het maken van de eindtoets.

Veel leerlingen vinden het spannend vinden om een jaar of school af te sluiten. Het is daarom belangrijk dat dit op een positieve wijze gebeurt. Je kunt samen met de klas stil staan en vieren wat er het afgelopen schooljaar samen bereikt is, en stilstaan bij wat de toekomst zich zal brengen.

In deze fase hebben de leerlingen een leerkracht nodig die:

- de klas erop voorbereid dat het bijna tijd is om afscheid te nemen;
- ervoor zorgt dat de sfeer tot het eind van het schooljaar prettig blijft.

2.3: ZIEN/Sociogram

ZIEN!

ZIEN! is een expertsysteem dat meer doet dan het volgen van de leerling. ZIEN! geeft op basis van een analyse van observaties concrete doelen en handelingssuggesties. Op die manier helpt het de leerkracht bij het ondersteunen van leerlingen en groepen. ZIEN! ondersteunt het gehele proces van signaleren tot en met handelen.

Met ZIEN! voor het primair onderwijs brengt het team van de St-Jorisschool het sociaal-emotioneel functioneren van kinderen van groep 3 t/m 8 systematisch in kaart. In het schooljaar 2016-2017 wordt er bij de kleuters Pravoo ingezet. Komend schooljaar wordt dit geëvalueerd. ZIEN! geeft inzicht in de eventuele ondersteuningsvragen op het gebied van het sociaal-emotioneel functioneren en helpt de leerkracht om het gedrag van de leerling beter te begrijpen. Indien nodig kunnen leerkracht en leerling aan de slag gaan met de concrete handelingssuggesties die het systeem biedt, hierbij kan de leerkracht de eventuele sterke kanten van de leerling benutten, want ook hierin geeft ZIEN! inzicht. Zo wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling bevorderd.

ZIEN! wil een belangrijke rol vervullen binnen de 1-zorgroute in het kader van passend onderwijs. ZIEN! werkt systematisch en transparant, wanneer alle fasen van handelingsgericht werken cyclisch worden doorlopen. ZIEN! biedt zicht op zowel de sterke kanten van het sociaal-emotioneel functioneren van de leerling als op de ondersteuningsbehoefte die er is, zodat er een goed hulpplan gemaakt kan worden. Door op deze manier de leerlingenzorg in te richten, draagt de St-Jorisschool bij aan handelingsgericht werken. Bovendien geeft ZIEN! aan wanneer externe hulp nodig lijkt.

ZIEN! hanteert zeven dimensies. Twee graadmeters, welbevinden en betrokkenheid, die een signaalfunctie hebben en vijf vaardigheidsdimensies die relevante informatie geven over de ontwikkelbehoeften van een leerling op sociaal-emotioneel gebied.

Binnen de St-Jorisschool wordt de vragenlijst van ZIEN! twee keer per jaar door de leerkracht(en) ingevuld. De eerste keer voor alle leerlingen. De tweede keer bij kinderen die de eerste keer zijn opgevallen en kinderen waarbij de leerkrachten meer inzicht in willen krijgen.

Naast het invullen van Zien wordt in iedere groep twee keer per jaar een sociogram afgenomen. ZIEN! wordt ingevuld in Parnassys, het sociogram vanaf groep 3 via www.sometics.nl. Bij de kleuters wordt het sociogram afgenomen d.m.v. Parnassys. Het sociogram wordt opgeslagen per groep op de L-schijf.

ZIEN!

Na het invullen van de vragenlijst geeft ZIEN! een gekleurd groepsoverzicht weer. Deze lijst geeft op leerling- en groepsniveau zicht op wat de sterke kanten zijn en waar de ondersteuningsvragen liggen op het gebied van de sociaal emotionele ontwikkeling. Indien nodig kan de leerkracht aan de slag met de handelingssuggesties die het systeem weergeeft.

Na het invullen van de vragenlijst bekijkt de groepsleerkracht het gekleurde groepsoverzicht nauwkeurig. Er wordt gekeken naar bijzonderheden op individueel- en groepsniveau. Op St-Jorisschool worden de groepsoverzichten tijdens de vergadering(en)

besproken. Eventuele vragen kunnen hier gesteld en beantwoord worden. Soms blijven vragen over een individuele groep of leerling onbeantwoord, bijvoorbeeld wanneer sprake is van pestgedrag. De leerkracht neemt deze vraag mee in de groepsbespreking met de interne begeleider. Hier wordt nader naar de groep/leerling gekeken en over de groep/leerling gesproken. Waar nodig wordt hier de hulp van de gedragsspecialist binnen de school ingeschakeld. Vaak blijkt dat deze hulp voldoende is. De situatie vermindert of het pestgedrag verdwijnt. In sommige gevallen blijkt dit niet zo. Dan worden de stappen uit dit protocol verder uitgevoerd.

Sociogram

Soms blijkt dat de betreffende groep of leerling te maken heeft met pestgedrag. Om de verhoudingen binnen de groep nog beter in beeld te krijgen, worden de gegevens uit ZIEN! naast de gegevens uit het sociogram gelegd. De leerkracht kan hier (soms verrassende) informatie uit verkrijgen. Het kan zo zijn dat de verhouding tussen bepaalde leerlingen minder of juist beter verloopt dan je als leerkracht in gedachten had. Ook kan het zijn dat een individuele leerling of een groepje leerlingen buiten de groep gesloten wordt waar je als leerkracht nog geen weet van had.

Met de informatie uit ZIEN! en het sociogram in het achterhoofd kan de leerkracht, eventueel met hulp van de interne begeleider en gedragsspecialist gericht gaan observeren. Aan de hand van de verkregen gegevens kan de leerkracht ervoor kiezen om in gesprek te gaan met de betreffende leerling(en), groep en/of ouders. Afhankelijk van de (ernst van de) situatie kan de leerkracht kiezen om verdere afspraken maken, nog een keer te observeren, een kindplan op te stellen, een hulpplan op te stellen, een vervolgesprek met de interne begeleider/gedragsspecialist te voeren, enz.

Daarnaast kan gekozen worden om de SEL-lessen, energizers en groepsspellen aan de vraag van de groep/leerling aan te passen. Het benadrukken van gewenste gedrag, kan ingezet worden om het pestgedrag te verminderen.

Hoofdstuk 3: Stappenplannen

3.1 Stappenplan supportgroep

Het is belangrijk om individuele leerlingen (pesters en slachtoffers) te helpen door ander gedrag te ontwikkelen. Het heeft alleen geen effect op het pesten op zich. Pesten is een 'systeemprobleem' en zal daarom op groepsniveau aangepakt moeten worden. Alle leerlingen van de groep zijn betrokken bij de aanpak van het pestgedrag. De aanpak van pestgedrag moet op schoolniveau voortgezet worden. (Van der Wolf & Van Beukering, 2011)

Om tot een oplossing te komen van het pestgedrag kunnen leerlingen die niet pesten en gepest worden bijdragen. Deze leerlingen kunnen ook deel uit gaan maken van het probleem. Wanneer de pester zich aansluit bij de niet-agressieve, populaire kinderen, maken de populaire kinderen deel uit van het probleem. Hierdoor dragen de niet-agressieve kinderen bij aan het sociale succes van de pester. Doordat de pester zich aansluit bij de niet-agressieve kinderen, schiet deze populaire groep het slachtoffer niet te hulp. Deze groep is daar echter wel toe in staat. Door zich zo op te stellen bevestigen de populaire kinderen, de 'schuld' van de gepeste leerling.

Plan van aanpak reduceren pestgedrag op de St-Jorisschool
Preventieve interventies op groepsniveau
- Gedragsverwachtingen opstellen - Werken mogelijk met coöperatieve werkvormen - Werken aan activiteiten die aansluiten bij de groepsvormingsfasen - Aandacht besteden aan dat wat goed gaat.
Oplossingsgerichte antipestdiscussies in de kring: De leerkracht vraagt bijvoorbeeld aan de hele klas, hoe iedereen zich zou gedragen wanneer iedereen een leuke week op school zou hebben. Deze vraag richt zich op het versterken van sociale vaardigheden (Young, 2013,2014). - De gehele groep krijgt de schaalvraag, hoe fijn ze het vinden met hun klasgenootjes. Er wordt specifiek gevraagd wat al goed gaat. Wat kunnen we doen om voor iedereen een 10 te scoren op deze vraag? Wat en wie hebben jullie daarbij nodig? Afspreken wanneer de schaalvraag beantwoord gaat worden. Wat ging goed?
Curatieve interventies op groepsniveau
De supportgroep voor de leerling aanstellen
Curatieve interventie op leerling niveau
Indien nodig wordt voor één leerling een gedragscontract opgesteld. Deze leerling stelt zich regelmatig negatief op naar het slachtoffer. Deze interventie wordt alleen ingezet wanneer deelname aan de supportgroep niet effectief gebleken is.
Betrokkenheid ouders
- Ouders wordt gevraagd om toestemming te geven om hun (gepeste) kind deel te laten nemen aan de supportgroep. - Ouders werken samen met leerling en leerkracht aan een doel. Hun opvoedingservaringen worden daarin meegenomen. De afspraken worden schriftelijk vastgelegd en door ouders ondertekend.
De (tussen) evaluatie vindt plaats na 3 weken. Er wordt geëvalueerd op het volgende doel: Het slachtoffer zit na 3 weken beter in haar vel. Dit wordt getoetst door de schaalvraag, kindgesprek en gesprek met ouders. Er wordt in en buiten de klas door de leerkracht geobserveerd. Is er sprake van samenspel? Wordt hij/zij gevraagd door medeleerlingen om mee te spelen/ werken? Aan de supportgroep wordt gevraagd of ze het idee hebben dat hun ideeën werken. Waaraan merken ze dat?

Volgens Young (2012, 2013) is de oplossingsgerichte aanpak een positieve, effectieve manier om pestgedrag te stoppen. De interventies die ingezet worden zijn positief. Ze komen vanuit de vraag welke vaardigheden en kwaliteiten al bijgedragen hebben om de acties te doen slagen. Wanneer het pesten ernstige vormen aanneemt is het zeer belangrijk dat ouders bij de oplossing betrokken worden. De oplossingsgerichte school moet een warme en ondersteunende omgeving bieden aan ouders en leerling. De acties die ingezet worden om het pesten te stoppen, moet door ouders en leerling eerlijk en redelijk gevonden worden.

Om het pestgedrag te stoppen kan gebruik gemaakt worden van de supportgroep. De volgende aspecten moeten meegenomen worden bij het gebruik maken van de supportgroep:

- Er mag geen aanname gedaan worden over wat er is gebeurd;
- De woorden pesten, pestkop en slachtoffer worden vermeden;

Stappen die doorlopen worden bij het gebruik maken van de supportgroep:

- Gesprek met leerling die hulp nodig heeft. Dit gesprek wordt gevoerd door een volwassene. Tijdens dit gesprek wordt niet ingegaan op het probleem. Er wordt aangegeven dat je het kind wilt helpen. Aan de hand van dit gesprek wordt duidelijk welke kinderen nodig zijn in de supportgroep. Deze groep moet bestaan uit een aantal vrienden of leerlingen waar hij bevriend mee zou willen zijn, leerlingen die bij de incidenten zijn geweest en de leerlingen waar het kind problemen mee heeft. Aan het eind van het gesprek krijgt de leerling complimenten over datgene wat hij verteld heeft. Een belangrijke factor om een verandering in gang te zetten zijn hoop en verwachting. Om die reden wordt aangegeven dat het op korte termijn beter zal gaan.
- Bijeenkomst met de supportgroep. In deze groep zitten minimaal vijf kinderen, acht is het maximum. Het liefst bestaat de groep uit jongens en meisjes. Hierdoor is er een grotere kans op verschillende ideeën en worden de verantwoordelijkheden verspreid. Het doel van het eerste gesprek is dat de kinderen van de supportgroep weten dat hun hulp nodig is om ervoor te zorgen dat de leerling weer gelukkig wordt op school. Tijdens het gesprek wordt er geïnventariseerd welke suggesties naar voren komen. De kinderen ontvangen complimenten voor hun suggesties. De suggesties worden met naam van de leerling opgeschreven. Hierdoor weet de supportgroep dat hun suggesties instemmend worden ontvangen.
- Tweede gesprek met leerling. Een week na het eerste gesprek volgt het tweede gesprek. Wat is er beter gegaan sinds het eerste gesprek? De leerling krijgt zelf ook complimenten om het feit dat hij zelf ook dingen heeft gedaan om gelukkiger te worden. Als de leerling voldoende zelfvertrouwen heeft gekregen is een vervolgesprek niet nodig. Hij verdient hier ook een compliment voor.
- Tweede gesprek met supportgroep. In dit gesprek wordt de waardering naar de groep uitgesproken. Er wordt verteld wat ze allemaal hebben gedaan om de leerling gelukkiger te maken. Iedere leerling van de supportgroep moet de kans krijgen om te vertellen. Vaak vinden er drie gesprekken met de supportgroep plaats, om na te gaan of de interactie positief is veranderd (Young, 2012, 2013).

Plan van aanpak

Volgens van Overveld (2012) is bij pestgedrag een groepsaanpak nodig. De aanpak beschreven door Young (2012, 2013) wordt als waardevol beschouwt, omdat het uitgaat van positieve aspecten. Het onderstaande plan kan in meerdere groepen ingezet worden om pesten tegen te gaan.

Alle stappen/gesprekken moeten bijgehouden worden in Parnassys. De ouders van de pester(s) worden op de hoogte gebracht. De ouders van de pester moeten inzien dat hun kind fout bezig was, maar nu de kans krijgt om zijn gedrag positief om te draaien.

3.2 Stappenplan zonder supportgroep

Indien er sprake is van incidenten betreffende pestgedrag wordt dat met de betrokken kinderen besproken door de leerkracht van het kind. Dit gesprek staat niet op zichzelf, maar wordt regelmatig herhaald om het probleem aan te pakken. Van dit gesprek worden aantekeningen gemaakt en in het dossier van de pester(s) en het gepeste kind in Parnassys gezet.

Indien er sprake is van herhaald pestgedrag worden de ouders van de pester in het bijzijn van de pester op de hoogte gesteld van de ongewenste gebeurtenissen in een gesprek op school. Aan het eind van dit oudergesprek worden de afspraken met de pester uitdrukkelijk doorgesproken en ook vastgelegd. Ook de op te leggen sancties bij overtreding van de afspraken worden daarbij vermeld. Gedacht kan worden aan uitsluiting van met name de situatie die zich in het bijzonder leent voor pestgedrag. Daarbij kan gedacht worden aan buitenspelen, gym, excursies, schoolreisjes, enz. De directeur van de school wordt uiterlijk in dit stadium op de hoogte gesteld van de gesprekken met de kinderen en de ouders en kan de gemaakte afspraken terugvinden in het dossier in Parnassys.

Indien het probleem zich toch blijft herhalen meldt de leerkracht dit gedrag aan de directeur van de school. De leerkracht overhandigt de directeur een gedocumenteerd protocol met daarin de data van de gebeurtenissen, de data en inhoud van de gevoerde gesprekken en de vastgelegde afspraken zoals die gemaakt zijn om het pesten aan te pakken.

De directeur roept de ouders op school voor een gesprek. Ook het kind kan in dit eerste directie gesprek betrokken worden. De directeur gaat uit van het opgebouwde archief van de leerkracht en vult dit archief verder aan met het verloop van de gebeurtenissen.

Indien het gedrag niet verbetert, kan er een verwijzing plaatsvinden naar het maatschappelijk zorgsysteem in de richting van het Zorgteam.

Een en ander wordt zorgvuldig gedocumenteerd in Parnassys.

Indien het pestgedrag van de pester niet aanzienlijk verbetert, en/of de ouders van het kind werken onvoldoende mee om het probleem aan te pakken, kan de directeur van de school overgaan tot bijzondere maatregelen: isoleren van de pester of een tijdelijke uitsluiting van het bezoeken van de lessen van de school met een maximum van drie dagen als omschreven in de schoolgids en het schoolplan. Zie verder LIMA-protocol verwijdering en schorsing.

3.3 Hulp aan pester/gepeste/ouders

De concrete pedagogische invulling als handvat van het pestprotocol

Formulieren en procedures leiden op zichzelf niet tot het verdwijnen van ongewenst gedrag. Wel is het belangrijk om in zaken als pestgedrag duidelijk te monitoren hoe het verloop van een casus wordt behandeld, want er is veel tijd in gaan zitten en er zijn ook vele betrokkenen. Onderstaande tekst geeft concrete invullingen en handreikingen in het pedagogisch handelen vanuit de professionele schoolomgeving.

Indien bij het signaleren van een pestprobleem de leerling dat niet aan de leerkracht durft te vertellen, kan een kind naar een leerkracht van eigen keuze gaan. Deze leerkracht, een zogenaamde vertrouwenspersoon voor de leerlingen, koppelt het probleem vervolgens terug naar de direct betrokken leerkracht evenals de directeur van

de school. Geheimhouding van dit probleem moet bij deze terugkoppeling gewaarborgd zijn.

De leerkracht heeft een zeer belangrijke rol. De leerkracht zal helder en duidelijk moeten maken dat dit ongewenste gedrag volstrekt niet geaccepteerd wordt. De leerkracht biedt in eerste instantie de gepeste leerling bescherming, spreekt zwaar en ernstig met de pester en richt zich vervolgens op de zwijgende middengroep en meelopers.

Hulp aan de pester

De pesters hebben in ons pedagogisch stelsel ook recht op hulp, zij zijn niet in staat om op een normale wijze met anderen om te gaan en hebben daar onze professionele hulp bij nodig. Die hulp kan bestaan uit de volgende activiteiten:

Een gesprek waarin ondubbelzinnig zal worden aangegeven welk gedrag niet geaccepteerd wordt op de school. Dit gesprek wordt gevoerd als een slechtnieuwsgesprek. Er wordt een schriftelijk verslagje van gemaakt. Een duidelijke afspraak voor een vervolgesprek op termijn ongeacht de ontwikkelingen en welke straf er zal volgen indien het pestgedrag toch weer voorkomt.

Pestgedrag wordt binnen het team van de school gemeld zodat al het personeel alert kan reageren. De ouders van zowel de pester als het gepeste kind worden geïnformeerd.

Van alle gesprekken met de pester en/of ouders worden verslagen gemaakt. Indien deze activiteit geen oplossing biedt voert de leerkracht een aantal probleemoplossende gesprekken met de leerling waarbij getracht zal worden de oorzaak van het pesten te achterhalen. Daarnaast proberen we de pester gevoelig te maken voor hetgeen hij/zij aanricht bij het gepeste kind. Als het pestgedrag blijft voortduren, roept de school de hulp in van het RIAGG of de Onderwijsadviesdienst. Indien dit alles niet leidt tot een verbetering zal de ouders geadviseerd worden te kijken naar een andere school voor hun kind.

Professionaliseren van leerkrachten

De attitudes van leerkrachten kunnen, evenals bij leerlingen, worden veranderd door hen op de hoogte te stellen van achtergrondinformatie over het probleem, hen te laten ervaren wat het is om buitengesloten en gepest te worden en in het beleidsplan van de school en op het gebied van psychosociale veiligheid de verplichting op te nemen om, wanneer zij zien of vermoeden dat kinderen elkaar pesten, daar duidelijk stelling tegen te nemen. Dit houdt in dat in het beleidsplan van de school wordt aangegeven op welke wijze de leerkrachten zich de nodige kennis over het onderwerp eigen zullen maken en op welke manieren hun empathische vermogen wordt vergroot.

Hulp aan de ouders

Voor de ouders van het gepeste kind is het van belang dat de school ernst maakt met de aanpak van het pesten. Met de ouders van het gepeste kind zal overleg zijn over de aanpak en de begeleiding van hun kind. De ouders van de pesters moeten absoluut op de hoogte zijn van wat er met hun kind gebeurt. Zij hebben er recht op te weten dat hun kind in sociaal opzicht bepaald zorgwekkend gedrag vertoont dat dringend verbetering behoeft.

De ouders van de zwijgende middengroep en de meelopers moeten zich bij de leerkracht kunnen melden als zij van hun kind vernemen dat er een kind gepest wordt. Ook voor ouders moet een klimaat geschapen worden waarin het duidelijk is dat de school open staat voor dit soort meldingen.

Ouders kunnen hun kinderen zeggen dat zij het verschrikkelijk vinden als kinderen elkaar pesten. Dat als hun kind het ziet, het zeker niet mee moet pesten, maar stelling moet nemen. Indien het kind die stelling niet durft te nemen, het altijd aan de ouders of aan de leerkracht moet vertellen. Praten over pesten is fundamenteel iets anders dan klikken. Ouders kunnen hun kind daarin ondersteunen en begeleiden.

Ook is er inmiddels veel informatie voorhanden. Via de Smart Phone is bijvoorbeeld een gratis app te verkrijgen met als titel 'Adviezen voor ouders van gepeste kinderen, ouders van pesters en de ouders van de rest van de klas'.

Hulp aan het gepeste kind

De begeleiding van het gepeste kind is van groot belang. Het kind is eenzaam en slachtoffer en heeft recht op professionele zorg vanuit de school. Naast het voorkomen van nieuwe ongewenste ervaringen staat het verwerken van de ervaringen. Dit gebeurt door achtereenvolgens:

Gesprekken met de vertrouwenspersoon, bij voorkeur de leerkracht van het kind. Bij het monitoren van ontwikkelingen is het van belang naast incidentele momenten ook vaste momenten van gesprek in te bouwen waarin het kind gevraagd wordt naar de gewenste vooruitgang. Het doel is tweeledig: zowel het signaleren van nieuwe prikkels als het verwerken van de eerdere ervaringen.

Schriftelijke verwerking door het kind. Het kind krijgt de beschikking over een 'verwerkingsschriftje' dat op elk gekozen moment door het kind kan worden ingevuld in en buiten de reguliere schooltijd om. Het gaat hier om een vertrouwelijk instrument van kind en leerkracht. Het kind krijgt op die manier de gelegenheid de traumatische ervaringen van zich af te schrijven/tekenen.

Daarnaast is het mogelijk om professionele hulp in te schakelen voor de betreffende leerling. Opgeleide counselors kunnen gepeste leerlingen professionele hulp aanbieden. Ook kunnen SoVa trainingen, Kanjertrainingen, Rots en water, etc. zeer zinvol zijn voor de leerling(en) en de groep.

3.4 Te verwachten problemen bij de aanpak van pesten

Gepeste kind

Een gepest kind schaamt zich vaak voor zijn gedrag, het voldoet niet aan de normen die de ouders graag in hun kinderen terugzien: een vrolijk en vooral onbezorgd kind dat zelfstandig in staat is zijn boontjes te doppen. Pesten is een groot probleem voor kinderen en zorgt ook voor een evenredig groot probleem bij de erkenning en de aanpak ervan. Veel gepeste kinderen doen er dan uiteindelijk ook maar het zwijgen toe en vereenzamen. De angst wordt aanvankelijk nog groter als het pesten bespreekbaar gemaakt wordt door de ouders, waardoor het gepeste kind eens te meer met de gevolgen van het pesten kan worden geconfronteerd. Als gevolg kan er in nog heviger mate gepest worden dan daarvoor al het geval was.

De pester

De pester zelf ziet zich in zijn machtsspel bedreigd, en dat moet ten koste van alles voorkomen worden. Soms blijken de pesters echter net zo opgelucht als de slachtoffers bij een duidelijke aanpak. Er wordt immers ook aandacht besteed aan hun onmacht om normaal met andere kinderen een relatie op te bouwen. Bij een aantal pesters is dat hun liefste wens waardoor ze echter helaas onmachtig zijn door het ontbreken van het hanteren van de juiste vaardigheden.

In de directe kind-omgeving

Daarnaast is het goed te weten dat er altijd kinderen zijn die zich schuldig voelen omdat ze niet op kunnen komen voor het slachtoffer door actief te helpen of een volwassene te hulp te roepen. Dit is vergelijkbaar met het niet te hulp schieten bij het verdrinken van mensen, waar een menigte bij aanwezig is.

Ook zijn er altijd kinderen die helemaal niet in de gaten hebben dat er in hun omgeving gepest wordt. Ze zien wel het een en ander gebeuren, maar kunnen de gebeurtenissen niet duiden als pestgedrag, waar gepeste kinderen erg veel last van ondervinden.

De ouders

Ouders van kinderen hebben vaak moeite om hun kind terug te zien in de rol van meeloper of pester. Ouders beschikken niet altijd over de juiste informatie en ook het zich op beperkte schaal voordoen van conflictsituaties tussen groepen kinderen, zorgt ervoor dat er nauwelijks vergelijkingsmateriaal voorhanden is. Een pester op school hoeft zich in de thuissituatie niet als pester te manifesteren. Sommige ouders zien ook de ernst van de situatie onvoldoende in. Zij vertalen het pestgedrag van hun kind in weerbaar gedrag. Hun kind maakt echter een abnormale ontwikkeling door met grote risico's op normatief afwijkend gedrag op latere leeftijd.

3.5 Monitoring

Er wordt minimaal om de twee jaar een vragenlijst sociale veiligheid afgenomen. Dit wordt teruggekoppeld naar de MR. Binnen het team vindt er een jaarlijkse evaluatie van het pestprotocol plaats.

Hoofdstuk 4: ouders

4.1 Adviezen voor ouders

Ouders van gepeste kinderen

Houd de communicatie met uw kind open, blijf in gesprek met uw kind;
Als pesten niet op school gebeurt, maar op straat, probeert u contact op te nemen met de ouders van de pester(s) om het probleem bespreekbaar te maken;
Pesten op school kunt u het beste direct met de leerkracht bespreken;

Door positieve stimulering en zgn. schouderklopjes kan het zelfrespect vergroot worden of weer terug komen;
Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport;
Steun uw kind in het idee dat er een einde aan het pesten komt.

Ouders van pesters

Neem het probleem van uw kind serieus;
Raak niet in paniek: elk kind loopt kans pester te worden;
Probeer achter de mogelijke oorzaak te komen;
Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet;
Besteed extra aandacht aan uw kind;
Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport;
Corrigeer ongewenst gedrag en benoem het goede gedrag van uw kind;
Maak uw kind duidelijk dat u achter de beslissing van school staat.

Alle andere ouders

Neem de ouders van het gepeste kind serieus;
Stimuleer uw kind om op een goede manier met andere kinderen om te gaan;
Corrigeer uw kind bij ongewenst gedrag en benoem gewenst gedrag;
Geef zelf het goede voorbeeld;
Leer uw kind voor anderen op te komen;
Leer uw kind voor zichzelf op te komen;
Wanneer er op school iets is gebeurd en het is opgelost, kom er dan thuis niet op terug.
Opgelost is opgelost!
Denk er eens over na wat u zoal bespreekt aan tafel, bedenkt u zich dan dat kinderen heel veel horen en opslaan!

Websites:

www.pestweb.nl/
www.digitaalpesten.nl/
kinderen.moed.nl/pesten/
www.mijnkindonline.nl

4.2 Contactpersonen en instanties

Binnen de school	Buiten de school
Groepsleerkrachten	Via het <u>samenwerkingsverband</u> kan De St-Jorisschool diverse instanties inschakelen, waaronder:
Christine Lageschaar en Ans van Riesen (Interne begeleiders)	Sotog (stichting speciaal onderwijs Twente en Oost-Gelderland)
Anita Abbing, Els te Kamp en Ans van Riesen (vertrouwenspersonen)	GGD
Dave Busch (directeur)	
..... (gedragsspecialist en coördinator pesten)	